

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.68-1.13>**Х. В. Кожухова**

вчитель

КЗО «Навчально-виховний комплекс № 144 Спеціалізованої школи з поглибленим вивченням івриту, історії єврейського народу, єврейських традицій» Дніпровської міської ради, аспірант кафедри педагогіки і психології Університету імені Альфреда Нобеля

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Освіта переходить на новий етап розвитку, на якому вимагається введення вивчення цифрових технологій як обов'язкової програми підготовки майбутніх учителів, що, своєю чергою, неможливе без сприятливих педагогічно-психологічних умов. Головною причиною цього стала інформатизація освіти, в яку входить багаторівневий процес, що висуває певні вимоги до компетентності самих педагогів у сфері цифрових технологій, програм викладання, засобів цифрових технологій та учнів. Сучасність вимагає зміни освітніх систем і створення конкурентного освітнього середовища для навчання і підготовки вчителів, які зможуть активно використати сучасні технології у своїй діяльності.

Нами було виявлено, що ключовим етапом у цьому напрямі є створення цілісної системи, яка б спиралася на системний підхід в організації учбового процесу. Під час дослідження нами було розглянуто поняття моделі і системи, яка відображає або відтворює наявні структури, склад, зміст і організацію навчання фахівців, яка забезпечує їх реалізацію. Саме створення моделі системи дасть змогу передбачити її поведінку у визначеному діапазоні умов.

Неможливо говорити про введення певної системи без поняття готовності до її впровадження. У педагогічній літературі поняття готовності має теоретичний і практичний зміст.

Це поняття є базовим у нашому питанні, тому нами була здійснена порівняльна характеристика поглядів на неї авторів, які займаються дослідженням зазначеного питання.

У процесі дослідження було виявлено, що ці терміни ґрунтуються на питаннях психології, оскільки в центрі стоїть людина з її особовими характеристиками, можливостями, які і є основою її успішності у сфері подальшої роботи. Так само важливим аспектом готовності в різних її проявах є мотивація, уміння і навички, установка на діяльність, властивості особи майбутнього педагога, розширення і поглиблення знань, задоволеність працею. Саме вони закладають передумови ефективної і творчої діяльності і реалізації внутрішнього потенціалу майбутнього педагога.

Визначним і важливим моментом нашої роботи, який робить її питання актуальними у світогляді сучасної освіти, є висвітлення підготовки вчителів до використання цифрових технологій саме гуманітарних дисциплін, бо вчителі саме цього напрямку є рушійним фактором у процесі інформатизації освіти та життя суспільства загалом.

***Ключові слова:** готовність, цифрові технології, система, вчитель, системний підхід, гуманітарні дисципліни.*

Постановка проблеми. Незважаючи на інтерес до використання цифрових технологій в освітньому процесі, що зростає щороку серед як самих вчителів, так і в наукових колах, нинішній стан цієї проблематики залишає бажати кращого. Головною причиною цього стала інформатизація освіти, в яку входить багаторівневий процес, що висуває певні вимоги до компетентності самих педагогів у сфері цифрових технологій, програм викладання, засобів цифрових технологій та учнів. Сучасність вимагає зміни освітніх систем, створення конкурентного освітнього середовища для навчання і підготовки вчителів, які зможуть активно використати сучасні технології у своїй діяльності. Крім того, швидкий розвиток цифрових технологій значно випереджає якість підготовки викладачів в освітніх установах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вважаємо за доцільне розглянути поняття моделі і системи детальніше як ключовий момент напрямку нашого дослідження. Модель підготовки фахівців розглядається як система, яка відображає або відтворює наявні або проєктовані структури, склад, зміст і організацію навчання фахівців, яка забезпечує їх реалізацію [2, с. 78]. Щодо моделі системи візьмемо за основу дослідження А. Федорчука, який вважає певну групу її властивостей важливими для досягнення поставленої мети. Саме створення моделі системи дасть нам змогу передбачити її поведінку у визначеному діапазоні умов. Дослідження об'єкта як системи передбачить використання низки систем представлень (категорій), серед яких основними є:

структурне представлення, пов'язане з виділенням елементів системи зав'язків між ними, та функціональні представлення систем, які є впорядкованою сукупністю функцій системи та відношень між ними [3, с. 95].

Неможливо говорити про введення певної системи без поняття готовності до її впровадження. У педагогічній літературі поняття готовності має теоретичний і практичний зміст.

Мета статті. Проаналізувавши різні зарубіжні і вітчизняні джерела, пов'язані з цим питанням, ми з упевненістю можемо сказати, що освіта переходить на новий етап розвитку, на якому вимагається введення вивчення цифрових технологій як обов'язкової програми підготовки майбутніх учителів, що, своєю чергою, неможливе без сприятливих педагогічно-психологічних умов. Ключовим етапом у цьому напрямі вважаємо створення цілісної системи, яка б спиралася на системний підхід в організації учбового процесу. Саме цей підхід, на думку С. Гончаренка, розглядається як напрям у спеціальній методології науки, завданням якого є розробка методів дослідження і конструювання складних за організацією об'єктів як систем. У педагогіці він спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зав'язків і зведення їх в єдину теоретичну картину [1, с. 305].

Виклад основного матеріалу. У зміст теоретичної готовності входять уміння, що дають змогу аналізувати процеси, що відбуваються, і визначати їх ключові компоненти, виділяючи закономірності і зв'язки між ними. Крім того, її невід'ємною частиною є прогностичні уміння, які дають змогу вчителям передбачати розвиток і результат будь-якого освітнього процесу. Важливою навичкою є уміння проектування, що дають змогу виділити конкретні завдання залежно від поставлених установок, що означає уміння самостійно вибирати засоби і методи навчання, які з більшою вірогідністю допоможуть досягти освітніх цілей.

Психологічний аспект формування готовності до професійної діяльності був розкритий у роботах українських дослідників, таких як Г. Балл, В. Рибалки, П. Перепелиця [4] та інших. У своїх працях дослідники по-різному розглядають значення готовності та професійної готовності вчителів загалом.

Нам близька точка зору Я. Топольник, який у своєму дослідженні розглядає поняття «готовність до діяльності» як готовність до життєвої практики загалом, до перенесення знань і способів діяльності з однієї сфери в іншу, до діяльності в нових умовах, що постійно міняються, до адекватної самооцінки. Але у вузькому сенсі готовність до педагогічної діяльності можна розглядати як сукупність властивостей і якостей особи

викладача, яка адекватно розкриває структуру його педагогічної діяльності як вирішальну умову швидкої адаптації випускника вищого учбового закладу до специфічних умов педагогічної праці, як можливість для подальшого професійного вдосконалення [5, с. 201].

Вищезазначене доводить, що стосовно визначення поняття готовності до використання цифрових технологій є різні підходи серед вчених. Ці поняття є базовими у нашому питанні, тому варто зупинитися на їх тлумаченні. Для цього проведемо порівняльну характеристику щодо поглядів на них авторів, які займаються дослідженням цього питання (таблиця 1).

Провівши аналіз таблиці та інших робіт дослідників цього питання, ми вирішили взяти за основу визначення готовності майбутнього вчителя до використання цифрових технологій, яке використовує у своєму дослідженні Є. Тарамова, оскільки, на наш погляд, воно узагальнює погляди на цей термін більшості авторів і звертає увагу на основні його характеристики: *готовність майбутнього вчителя до використання цифрових технологій* – інтеграційна характеристика особи, визначальна здатність вирішувати основні професійні педагогічні завдання з активним застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій в умовах поліфункціональної педагогічної діяльності, метою якої є навчання, виховання і розвиток школярів засобами предмета, що викладається [10, с. 231].

Крім того, варто зазначити, що наведені вище терміни ґрунтуються на питаннях психології, оскільки в центрі стоїть людина з її особливими характеристиками, можливостями, які і є основою її успішності у сфері подальшої роботи. Так само важливим аспектом готовності в різних її проявах є мотивація, уміння і навички, установка на діяльність, властивості особи майбутнього педагога, розширення і поглиблення знань, задоволеність працею. Саме вони закладають передумови ефективної і творчої діяльності і реалізації внутрішнього потенціалу майбутнього педагога.

Висновки і пропозиції. Значним і важливим моментом нашої роботи, який робить її питання актуальними у світогляді сучасної освіти, є висвітлення підготовки вчителів до використання цифрових технологій саме гуманітарних дисциплін, бо вчителі саме цього напрямку є рушійним фактором у процесі інформатизації освіти та життя суспільства загалом.

Зазначимо, що залежно від цих двох напрямів нами будуть проаналізовані та представлені найбільш актуальні підходи до практичної реалізації нашого дослідження у вигляді створення власної структури готовності майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика поняття готовності майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей до використання цифрових технологій

Автор	Поняття	Сутність поняття
Словник В. Бусела [6, с. 257]	Готовність	Бажання зробити що-небудь
С. Максименко, О. Пелех [7, с. 68–72]		Розглядають поняття готовності як цілеспрямоване вираження особистості, що включає переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки
М. Дьяченко, Л. Кандибович [8, с. 235]		Показник саморегуляції й адаптації на різних етапах і рівнях протікання психічних процесів, які окреслюють поведінку особистості у площині фізіології, психіки, соціальної поведінки
К. Дурай-Новакова [9, с. 13]		Регулятор і передумова ефективної і творчої діяльності. Найбільш значними її чинниками є мотивація, підготовка, самообілізація знань, установка на діяльність, властивості особи, задоволеність працею
Є. Тарамова [10, с. 231–232]		Характеризується цілісністю, взаємозв'язаною компонентів, наявністю потенціалу, що дає змогу самостійно вирішувати завдання на сучасному етапі інформатизації освіти
О. Красноярцева [11, с. 73–81]	Готовність до професійної діяльності	Готовність до професійної діяльності проявляється: – у формі установок (як проєкції минулого досвіду на ситуацію «тут і зараз»), що випереджають будь-які психічні явища і прояви; – у вигляді мотиваційної готовності до «впорядкування» свого образу світу (така готовність дає людині змогу усвідомити сенс і цінність того, що він робить); – у вигляді професійно-особової готовності до самореалізації через процес персоналізації
Н. Кузьміна [12, с. 81]		Характеризується наявністю у фахівця знань, умінь і навичок, що дають йому змогу здійснювати свою діяльність на рівні сучасних вимог науки і техніки
С. Яшанов [13, с. 35]		Готовність майбутнього вчителя до використання цифрових технологій розглядає як синтез таких структурних компонентів: мотиваційного; операційно-пізнавального; емоційно-вольового
Р. Гурін [14, с. 8]	Готовність майбутнього вчителя до використання цифрових технологій	Інтегрована якість особи майбутнього вчителя, яке виявляється, по-перше, в підвищенні продуктивності мислення, розвитку пам'яті, навичок, розширенні і поглибленні знань за допомогою використання нових інформаційних технологій і їх засобів, по-друге, в наданні змоги вибирати способи дій, здійснювати контроль за виконанням власних дій і прогнозувати шляхи підвищення продуктивності праці в умовах інформатизації процесу навчання
А. Герасимова [15, с. 4]		Складна особова професійна характеристика майбутнього фахівця, що включає мотиваційний, когнітивний і дієвий компоненти.
Є. Тарамова [10, с. 231]		Інтеграційна характеристика особи, яка визначає здатність вирішувати основні професійні педагогічні завдання з активним застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій в умовах поліфункціональної педагогічної діяльності, метою якої є навчання, виховання і розвиток школярів засобами предмета, що викладається

Список використаної літератури:

- Український педагогічний словник / авт.-уклад. Гончаренко С. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
- Енциклопедія професійної освіти: [в 3-х т.] / Під ред. С.Я. Батишева. Москва : АПО, 1998. Т. 2. 568 с.
- Федорчук А. Структурна модель підготовки майбутнього вчителя інформатики до роботи в класах фізико-математичного профілю. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2015. Вип. 7(1). С. 95–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2015_7%281%29_28
- Підготовка учнів до професійного навчання і праці (психолого-педагогічні основи) : навч. посібник / під ред. Г.О. Балла, П.С. Перепелиці, В.В. Рибалки. Київ : Наукова думка, 2000. 188 с.
- Топольник Я.В. Формування готовності майбутніх викладачів до використання інформаційно-комунікаційних технологій. *Інноваційні педагогічні технології* : матеріали II Міжнар. науч. конф., Казань, травень 2015 р. Казань : Бук, 2015. С. 200–203. URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/150/8109/>
- Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
- Максименко С.Д. Фахівця потрібно моделювати : Наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності / С.Д. Максименко, О.М. Пелех. *Рідна школа*. 1994. № 3–4. С. 68–72
- Дьяченко М.І. Психологія вищої школи / М.І. Дьяченко, Л.А. Кандибович, С.Л. Кандибович. Москва : Видавництво: Харвест, 2006. 416 с. (Серія: Бібліотека практичної психології).
- Дурай-Новакова К.М. Формування професійної готовності студентів до педагогічної діяльності :

- автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Москва, 1983. 18 с.
10. Тарамова Е.А. Готовність майбутнього вчителя до використання інформаційних технологій. *Проблеми і перспективи розвитку освіти* : матеріали VIII Міжнар. науч. конф., Краснодар, лютий 2016 р. Краснодар : Новація, 2016. С. 231–232. URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/187/9503/>
11. Краснорядцева О.М. Чутливість до проблем: від дослідницьких процедур до діагностики потенціалу самореалізації особистості. *Методологія та історія психології*. 2009. Том 4. Випуск 4. С. 73–81.
12. Кузьміна Н.В. Педагогічна психологія: навч. допомога. 2008. 209 с.
13. Яшанов С.М. Формування у майбутніх вчителів умінь і навичок самостійної навчальної роботи у процесі використання нових інформаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Нац пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2003. 220 с.
14. Гурін Р.С. Підготовка майбутнього вчителя гуманітарного профілю до застосування нових інформаційних технологій у навчальному процесі загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д. Ушинського (м. Одеса). Одеса, 2004. 252 с.
15. Герасимова А.Г. Компоненти готовності майбутніх вчителів образотворчого мистецтва до використання інформаційних і комунікаційних технологій у професійній діяльності. *Сучасні проблеми науки та освіти*. 2012. № 3.
-

Kozhukhova H. Essential characteristics of preparation of a future teacher of the humanities specialty for the use of digital technologies

Education is moving to a new stage of development, which requires the introduction of digital technology, as a mandatory training program for future teachers, which in turn is impossible without favorable pedagogical and psychological conditions.

Modernity requires changing educational systems, and creating a competitive educational environment for the education and training of teachers, who will be able to actively use modern technologies in their activities. We have found that a main step in this direction is to create a coherent system based on a systematic approach for the organization of the learning process. In the course of the research, we considered the concept of a model and system for introduction of digital technology that reflects or reproduces existing structures, composition, content, and organization of specialist training that provides for their implementation. It is the creation of a model of the system that will allow us to predict its development in a certain range of conditions.

It is impossible to talk about the introduction of a particular system, without the notion of readiness for its implementation. In the pedagogical literature the concept of readiness has theoretical and practical meaning.

This concept is basic in our question, so we have carried out its comparative characteristics, regarding to the views of the authors involved in the study of this issue.

During the research it was found that these terms are based on the issues of psychology, since the center is a person, with his or her personal characteristics, capabilities, which are the basis of his or her success in the field of further work. Likewise, an important aspect of readiness which occurs is: motivation, ability and skills, setting on the activity, personality traits of the future teacher, expanding and deepening knowledge, job satisfaction. They are the preconditions for effective and creative activity and realization of the inner potential of the future teacher.

A prominent and important part of our work, which makes its issues relevant and significant in the worldview of modern education, is the enlightenment of teachers' training in the use of digital technologies in the humanities, as teachers in this direction are a driving factor in the process of informatization of education and society in general.

Key words: *readiness, digital technologies, system, teacher, systems approach, humanities.*